

شکل گیری هویت پنهان در کاربران تلفن همراه و اینترنت

مرتضی منطقی *

احسان دین‌پرور **

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی ایجاد و تعمیق هویت پنهان و غیررسمی در دانشجویان کاربر تلفن همراه و اینترنت می‌باشد. روش پژوهش توصیفی از نوع پیمایشی است. نمونه مورد مطالعه، ۴۵۰ نفر دختر و پسر دانشجوی دانشگاه خوارزمی بود که دامنه سنی آنان بین ۱۸ تا ۲۵ سال قرار داشت. نمونه‌گیری به روش تصادفی انجام شد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه‌ای بود که پس از اعتباریابی، روی هر دو جنس به تعداد مساوی در بهار ۱۳۹۱، اجرا شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم افزار SPSS صورت پذیرفت. نتایج تحقیق، حکایت از آن دارد که فن آوری‌های تلفن همراه و اینترنت در شکل‌گیری هویت پنهان یا غیررسمی کاربران این فن آوری‌ها مؤثر واقع آمده‌اند. علاوه بر این، میزان اطلاعات خانواده دانشجویان پاسخ‌دهنده در مورد چگونگی کاربری آنان از جنبه‌های پنهان تلفن همراه و اینترنت به شکل معناداری کم‌تر از دوستان نزدیک دانشجویان می‌باشد. مقایسه چگونگی کاربری دختران و پسران دانشجو از جلوه‌های پنهان تلفن همراه و اینترنت نیز دلالت بر آن دارد که کاربران دختر به شکل معناداری بیشتر از کاربران پسر از هویت پنهان استقبال کرده، از آن بهره می‌برند.

واژگان کلیدی

هویت، هویت رسمی، هویت غیررسمی، تلفن همراه، اینترنت، دانشجو

* دانشیار دانشگاه خوارزمی mehran_manteghi@yahoo.com

** کارشناس روان‌شناسی ehsan.dinparvar@yahoo.com

نویسنده مسؤول یا طرف مکاتبه: مرتضی منطقی

ریچارد لینگک، مفهوم سودمند آغازگری^۱ را برای تلفن همراه به کار برده است. از نظر وی نقشی را که مراسم گذر در قبایل بومی برای کودکان اجرا می‌کرد و از آن پس به آنان مجوز حضور در جهان بزرگسالان را می‌داد، در حال حاضر، تلفن همراه برعهده گرفته است و کودکان و نوجوانان با دارا شدن تلفن همراه، در عمل به فضای شبکه‌ای خاصی گام می‌نهند که ضمن جداسازی نسبی آنان از خانواده‌هایشان، ارزش‌های خاص و جدیدی را برای آنان، مطرح می‌سازد (لورنته^۲، ۲۰۰۲). برخی از محققان از وسعت یافتن ابعاد هویتی فرد، امکان بازسازی و بازتعریف آن و شکل‌گیری هویت جمعی جدید در فضای شبکه‌ای پدید آمده توسط فن‌آوری‌های ارتباطی جدید، یاد کرده‌اند (هولمه^۳، ۲۰۰۱، تورچ^۴ و هولمه^۵، ۲۰۰۴، مک‌گویگان^۶، ۲۰۰۵، ویلی^۷، ۲۰۰۷، محمودی و آدی‌بیک، ۱۳۸۸).

فن‌آوری‌های ارتباطی پیشرفته، امکانات گسترده‌ای را در اختیار کاربران خویش قرار می‌دهند. به عنوان مثال: در کاربری از تلفن همراه، داشتن دو سیم کارت، برخورداری از رم^۸ جانبی و یا قفل کردن و پنهان کردن فایل‌ها و در کاربری از اینترنت استفاده از اسم غیرواقعی در اتاق‌های گپ اینترنتی، گروه‌های خبری و شبکه‌های اجتماعی اینترنت، در عمل امکان یافتن و تعمیق یک هویت پنهان را برای کاربران، خاصه کاربران نوجوان و جوان که در مرحله هویت‌یابی خویش هستند، فراهم می‌آورد.

بررسی ادبیات علمی در زمینه هویت، بیانگر آن است که اولاً موضوع هویت پنهان یا غیررسمی در ادبیات موجود مطرح نشده است و ثانیاً نظریه‌پردازی‌های موجود در زمینه هویت، هیچ کدام به تأثیر فن‌آوری‌های ارتباطی جدید در زمینه هویت افراد توجه خاصی معطوف نداشته‌اند. از این رو، به دلیل بدیع بودن موضوع مورد بررسی، مسأله هویت پنهان یا غیررسمی در دستور کار گروه تحقیق قرار گرفت. در این پژوهش منظور از هویت پنهان یا غیررسمی، هویت ناشناخته‌ای است که جز برای اطرافیان بسیار نزدیک فرد (یعنی دوست جنس مخالف یا دوستان و

-
1. Initiation
 2. Lorente
 3. Hulme
 4. Turch
 5. Mc Guigan
 6. Villi
 7. Ram

هم‌سالان صمیمی فرد)، برای سایر افراد نزدیک فرد مانند پدر، مادر، خواهر و برادر و اولیای آموزشی جوان، چندان شناخته شده نیست (منطقی و همکاران، ۱۳۹۱).

بحث هویت و بحران هویت در روان‌شناسی معاصر، به اریکسون^۱ باز می‌گردد. وی در جریان ترسیم پنجمین پله از نردبان تحولی که طی نظریه خویش پیشنهاد می‌کند، از مرحله هویت‌یابی نوجوانان و جوانان در برابر پراکندگی هویت آنان یاد می‌کند. به نظر اریکسون، نوجوانان و جوانان در مقطع ۱۲ تا ۱۸ سالگی از عمر خویش، در برابر بسیاری از پرسش‌های اساسی قرار می‌گیرند که باید پاسخی درخور بدان‌ها ارائه کنند و پاسخ مناسب و مقتضی به اقتضانات درونی فرد، بحران موجود در دوره را حل کرده، فرد به مرحله تحولی بعد می‌رسد، اما عدم حل مناسب و مقتضی نیازهای درونی فرد، موجبات سرگشتگی هویتی وی را فراهم خواهد کرد (سانتروک^۲، ۲۰۰۸ الف).

اریکسون طی آثاری که در سال‌های ۱۹۶۳ و ۱۹۷۵ منتشر ساخت، در تبیین چگونگی شکل‌گیری هویت، هم‌زمان با عوامل روانی مؤثر در شکل‌گیری هویتی فرد، به عوامل تاریخی و اجتماعی نیز توجه کرده به آنها اشاره می‌کند. وی در تبیین نقش عوامل تاریخی در جریان هویت‌یابی افراد بیان می‌دارد: شکل‌گیری هویت در جوامع ماقبل صنعتی، خیلی ساده صورت می‌پذیرفت، اما جوامع با ورود به دوره صنعتی، از ویژگی‌های مهم و متفاوتی برخوردار شده‌اند که گستردگی امکان عمل و میزان انتخاب‌های افراد در این جوامع از ویژگی‌های بارز این دست از جوامع به شمار می‌رود. بنابراین افرادی که در جوامع جدید زندگی می‌کنند، برخلاف کسانی که به دلیل محدودیت انتخاب‌هایی که از آن برخوردارند، روند ساده‌ای را در جریان هویت‌یابی خویش طی می‌کردند، به دلیل فزونی گرفتن شقوق فراروی‌شان برای انتخاب، در عمل مسیر هویت‌یابی را با پیچ و خم‌های بیشتری طی می‌کنند (شافر^۳، ۱۹۹۶).

از سوی دیگر اریکسون با اشاره به عامل جامعه، خاطر نشان می‌سازد، سرگشتگی هویتی، اساساً بحثی است که باید آن را در جوامع دموکراتیک جست‌وجو کرد و در جوامعی که زیر سیطره دیکتاتوری به سر می‌بردند، جوانان از فرصتی که به تأمل و تأنی در ابعاد هویتی خویش پردازند، بی‌بهره می‌مانند. وی به عنوان شاهد مثال، با اشاره به نظام هیتلری، تأکید می‌ورزد در دوره نازی‌ها

1. Erikson
2. Santrock
3. Shaffer

در آلمان، هویت مطلوب طبع نوجوانان و جوانان به انحای گوناگون از سوی مراجع رسمی قدرت بدان‌ها القا می‌شد و آنان در عمل حقی در انتخاب ابعاد هویتی خویش نداشتند (سانتروک، ۲۰۰۸ الف).

جیمز مارسیا^۱ با الهام از نظریه اریکسون در مورد هویت و بحران هویت، طی سال‌های ۱۹۶۶ تا ۱۹۸۰ کوشید تا تصویر روشن و عملیاتی‌تری از هویت را به دست بدهد. وی با استفاده از مفاهیم اکتشاف و تعهد که اریکسون در نظریه خویش از آن یاد کرده بود، به طرح چهار حالت هویتی: هویت محقق، هویت در راه تحقق، هویت زود بسته شده و هویت مغشوش دست زد. افرادی که دارای هویت محقق هستند، به اکتشاف لازم دست یافته، نسبت به پاسخ سؤال‌های یافته شده خویش متعهد هم هستند، کسانی که دارای هویت نامحقق یا در راه تحقق هستند، افرادی هستند که با وجود اکتشاف و دستیابی به پاسخ سؤال‌هایی که دارند، هنوز تعهد لازم را در برابر یافته‌هایشان از خود به معرض دید نگذارده‌اند. افرادی که از هویت زود بسته شده‌ای برخوردارند، فاقد اکتشاف، اما به آنچه فراروی آنها رقم خورده است، متعهد می‌باشند و سرانجام افرادی که از هویتی مغشوش برخوردارند، کسانی هستند که هم به اکتشاف و هم به تعهد نسبت به اعمال و رفتارهایی که دارند، نرسیده‌اند (سانتروک، ۲۰۰۸ ب).

پس از ارایه مدل مارسیا در تبیین حالات مختلف هویتی، مدل اخیر توسط برخی از پژوهشگران به چالش گرفته شد، به این معنا که اولاً برخی از پژوهش‌ها، نتایج مورد انتظار مدل مارسیا را نشان نمی‌دادند. به عنوان نمونه، برخلاف انتظار نظری مدل مارسیا از وضعیت ضعیف تحصیلی افرادی که از هویتی مغشوش برخوردارند، چنین رابطه‌ای در پژوهش‌های انجام شده تأیید نمی‌شد (برزونسکی^۲، ۱۹۸۵) و ثانیاً بعضی از نظریه پردازان، مانند: بلاسی^۳ و گلودیس^۴، مدل مارسیا را مدلی ایستا دانسته، معتقد بودند، این مدل به فرآیند تعامل فرد و جامعه و شکل‌گیری هویت‌یابی فرد، امعان نظر کافی نداشته است.

1. Marcia
2. Berzonsky
3. Blasi
4. Glodis

برزونسکی و آدامز^۱ در سال ۱۹۹۹ با ارایه یک مدل فرآیندی از چگونگی شکل‌گیری هویت، کوشیدند تا نقص مدل ارایه شده توسط مارسیا را مرتفع سازند (آدامز، برزونسکی و کیتینگ^۲، ۲۰۰۶ الف). برزونسکی، در نگاه فرآیندی که به هویت دارد، بیان می‌دارد، افراد با استفاده از فرآیندهای اجتماعی - شناختی مختلفی که برای حل مسایل شخصی و تصمیم‌گیری‌های خودشان به کار می‌برند، رفته رفته به هویت خود شکل می‌دهند (پیتمن^۳ و همکاران، ۲۰۰۹). او سه جهت‌گیری شناختی مشخص را که سبک‌های هویت نام دارند، شرح می‌دهد. سبک‌های اخیر که تعیین‌کننده‌های مهم هویت افراد می‌باشند، شامل سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم اجتنابی می‌باشند. سبک هویت اطلاعاتی توسط نوجوانانی به کار می‌رود که قبل از تصمیم‌گیری و ایجاد برخی تعهدات برای خودشان، یک سری اطلاعات را در مورد خودشان جست‌وجو کرده و مورد ارزیابی قرار می‌دهند و از این طریق به ایجاد هویت مطلوب طبع خویش می‌پردازند. سبک هویت هنجاری ویژگی بارز نوجوانانی است که هنگام مواجهه با مسایل مربوط به هویت، به توصیه‌ها و انتظارات دیگران مهم، نظیر والدین و افراد بانفوذ، تکیه می‌کنند و سبک هویت سردرگم اجتنابی، بیانگر افرادی است که اساساً سعی می‌کنند از تعارض‌های فردی و مسایل مربوط به هویت، اجتناب کنند. این افراد تا زمانی که موقعیت، اتخاذ اقدام‌هایی را ایجاب نکند، تصمیم‌گیری خودشان را به تأخیر می‌اندازند و به‌طور مستمر رفتارها و دیدگاه‌های خودشان را با توجه به مقتضیات اجتماعی زمان حال تنظیم می‌کنند.

برزونسکی و همکاران (۱۹۹۰) در بررسی که بین سبک‌های هویتی پیشنهادی مارسیا و سبک‌های هویتی پیشنهادی برزونسکی انجام داده‌اند، گزارش می‌دهند که سبک هویتی اطلاعاتی برزونسکی با سبک هویتی محقق و در راه تحقق مارسیا، سبک هویتی هنجاری برزونسکی با سبک هویتی زود بسته شده مارسیا و سبک هویتی مغشوش اجتنابی برزونسکی با سبک هویتی مغشوش مارسیا، همبستگی قابل ملاحظه‌ای نشان می‌دهند.

در بررسی انواع رویکردها در نظریه‌پردازی هویت، می‌توان از رویکردهای تاریخی، ساختاری، فرهنگی - اجتماعی، پردازش شناختی - اجتماعی و الگوی روانی - اجتماعی هویت یاد کرد. رویکرد تاریخی نسبت به هویت، بر شرایط تاریخی در حال تغییر، تأکید می‌کند. اریکسون

1. Adams
2. Keating
3. Pittman

خاطر نشان می‌سازد که مفهوم هویت از نسبیّت تاریخی برخوردار است، زیرا مسأله هویت در تاریخ امریکا دقیقاً از زمانی به یک موضوع قابل توجه تبدیل شد که نسل جدیدی از مهاجران تعارض جدیدی را در جهت تعریف خود در سرزمینی که از سرزمین نیاکان‌شان بسیار دور بود تجربه کردند. بنابراین در تاریخ بسیاری از جوامع غربی مسأله هویت به عنوان یک نگرانی خاطر هنگامی بروز کرد که ارزش‌ها و اشکال آشنای تعریف خود مورد سؤال قرار گرفتند (سانتروک، ۲۰۰۸ الف). رویکرد ساختاری هویت، عمدتاً بر ساختارهای درونی در حال رشد خود که فرد از طریق آن تجربیات زندگی خود را تفسیر کرده و به آن معنی می‌دهد، استوار است. به زعم لویونگر افراد ممکن است در اوایل نوجوانی خویش تحت تأثیر عقاید دیگران باشند، اما تغییر در هویت نوجوانان تا اواخر دوره نوجوانی فرد را قادر می‌سازد، بدون آن که وی تحت تأثیر نظرات دیگران قرار گیرد، نظرات و عقاید آنان را مورد بررسی و تأمل قرار دهد؛ یعنی، فرد شخصاً تعیین کننده روابط خود با دیگران باشد، نه آن که تحت تأثیر دیگران باشد (جواد، ۱۳۸۵). رویکرد فرهنگی - اجتماعی هویت، بر نقشی که اجتماع در ایجاد هویت فردی ایفا می‌کند، تأکید می‌ورزد. طبق این رویکرد، فرآیندهای درون روانی در فرآیند تعریف از خود غیر ضروری محسوب می‌شوند. مید اظهار می‌دارد، مردم خودشان را براساس پاسخی که از دیگران دریافت می‌دارند، تعریف می‌کنند (جواد، ۱۳۸۵). برزونسکی در سال ۱۹۸۹ با اشاره به مدل پردازش شناختی - اجتماعی، بیان داشت، مدل پردازش شناختی اجتماعی هویت، به مطالعه راهبردها و فرآیندهایی می‌پردازد که افراد برای ساخت هویت خود به آن پرداخته یا از آن اجتناب می‌کنند. الگوی روانی - اجتماعی هویت، بر تلفیق نقش اجتماع و پویایی درون روانی و زیستی فرد در هویت تأکید دارد. اریکسون از جمله نظریه پردازانی است که تلاش کرده تا مطالبات اجتماعی و نیروهای درونی تحول فرد را در یک بحث کلی درباره هویت در نوجوانی و جوانی به هم مربوط سازد (منصور و دادستان، ۱۳۶۹).

سانتروک (۲۰۰۸ الف)، از منظر دیگری در تعریف هویت، هویت فرد را نتیجه این مؤلفه‌ها معرفی می‌کند: هویت فیزیکی، هویت شغلی، هویت سیاسی، هویت دینی، هویت ارتباطی، هویت اجرایی، هویت جنسی و هویت فرهنگی.

از سوی مؤلفان مختلف، مؤلفه‌های ذی نقش و مؤثر در شکل‌گیری هویت نیز در اشکال متفاوتی مورد توجه قرار گرفته‌اند. به عنوان مثال، شافر (۱۹۹۶) از عوامل تأثیرگذار رشد شناختی، والدین،

مدرسه و عوامل فرهنگی - اجتماعی یاد کرده، در تشریح مسایل فرهنگی - اجتماعی نیز تنها از موارد نژادی و قومیتی یاد می‌کند. برک^۱ (۲۰۰۹) در همین ارتباط از عوامل خانوادگی، گروه همسالان، مدرسه و اجتماعی یاد کرده، در تدقیق عوامل مؤثر اجتماعی بر شکل‌گیری هویت، تنها به مسأله قومیت اشاره می‌کند. سانتروک (۲۰۰۸ الف) هم با اشاره به خانواده و قومیت، از این موارد به عنوان مهم‌ترین عوامل مؤثر بر هویت‌یابی فرد یاد می‌کند.

اگر به عوامل مؤثر در هویت‌یابی فرد در نظریه‌پردازی‌های اخیر دقت شود، ملاحظه می‌گردد که مقوله فن‌آوری‌های ارتباطی پیشرفته در هیچ یک از موارد مزبور به شکل جدی مورد توجه قرار نگرفته‌اند.

بررسی پژوهش‌های انجام گرفته در زمینه هویت و هویت‌یابی افراد نیز حکایت از آن دارد که پژوهش‌های انجام شده در زمینه مسأله هویت، در تعامل افراد با فن‌آوری‌های ارتباطی پیشرفته، مانند: تلفن همراه و اینترنت، به آثار هویتی آن عطف توجه نداشته‌اند. به عنوان نمونه، برخی از پژوهش‌ها به ارتباط معنا‌دار سبک تربیتی اولیا و سبک هویتی فرزندان (برزونسکی، برانجی^۲ و می‌آس^۳، ۲۰۰۷)، رابطه سبک هویتی با بهزیستی روانی (ولیوراس^۴ و بوسما^۵، ۲۰۰۵)، سبک هویتی و گشودگی به تجربیات و نیاز به شناخت (برزونسکی و سولیوان^۶، ۱۹۹۲)، سبک هویتی با انطباق بهینه با محیط دانشگاه (برزونسکی و کوک^۷، ۲۰۰۰)، رابطه سبک هویتی با دینداری (دوریز^۸ و سواننس^۹، ۲۰۰۶)، سبک هویتی و تقدیرگرایی (فیلیپس^{۱۰}، ۲۰۰۷)، انجام پذیرفته‌اند. ملاحظه تحقیق‌های جدیدتر در زمینه هویت‌یابی، دلالت بر آن دارد که این پژوهش‌ها به مواردی، مانند: بررسی اثرات مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی در روند شکل‌گیری هویتی افراد (مرولا^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۲)، بررسی تأثیر دانشگاه در روند هویت‌یابی جوانان (آدامز، برزونسکی و کینگ، ۲۰۰۶ ب)، اثر ورزش در وضعیت هویتی فرد (بوسری^{۱۲} و همکاران، ۲۰۱۱)، طرح هویت

-
1. Ber
 2. Branje
 3. Meeus
 4. Vleioras
 5. Bosma
 6. Sullivan
 7. Kuk
 8. Duriez
 9. Soenens
 10. Phillips
 11. Merolla
 12. Busseri

حرفه‌ای^۱ (عابدنیا، ۲۰۱۱، فیلیس^۲، ۲۰۰۷)، هویت جنسیتی^۳ (بلایز^۴ و تیلور^۵، ۲۰۱۲)، طرح هویت هویت گروهی^۶ در فضای دموکراتیک جامعه (فراسر-بورگز^۷، ۲۰۱۲) و مانند آنها پرداخته‌اند. از سوی دیگر بررسی پژوهش‌هایی که مسأله آثار روانی و اجتماعی کاربری از فن‌آوری‌های ارتباطی پیشرفته را مورد بررسی قرار داده‌اند، حکایت از آن دارد که این پژوهش‌ها نیز به صورتی بسیار کلی، از آثار مثبت و منفی این فن‌آوری‌ها در کاربران یاد کرده، از تحول‌های هویتی احتمالی که این فن‌آوری‌ها ممکن است در سطح کاربران داشته باشند، ناگفته گذشته‌اند. به عنوان نمونه، اریکسون^۸ (۲۰۱۰) و دریک^۹ (۲۰۱۱)، با طرح فن‌آوری‌های جدیدی مانند تلفن همراه، دوربین‌های دیجیتال، سالن‌های گپ اینترنتی، شبکه‌های اجتماعی، میکرو وب‌نوشت‌ها، سایت‌های به اشتراک گذاشتن افکار، عقاید و تصاویر تهیه شده توسط افراد، خاطرنشان می‌سازند، فن‌آوری‌های اخیر فضای مناسب و جدیدی برای کاربران به همراه آورده‌اند. لیو^{۱۰} و همکاران (۲۰۰۸) نیز یادآور می‌گردند، با توجه به امکانات جدیدی که تلفن همراه و اینترنت در اختیار کاربران خود نهاده‌اند، ضرورت دارد تا اطلاعات با توجه به ساخت هویتی افراد در اختیار آنان نهاده شود تا حاوی بیشترین اثرگذاری ممکن در کاربران باشند.

داویس^{۱۱} (۲۰۱۱) در مقاله خویش یادآور می‌گردد، تلفن همراه و اینترنت فراروی کاربران خویش امکان عمل‌های جدیدی فراهم آورده‌اند که از اثرات هویتی مثبت تا منفی گسترده‌اند و ضرورت دارد که این آثار مورد مطالعه قرار گیرند.

اگرچه به دلیل بدیع بودن موضوع مورد بررسی، ادبیات علمی در موضوع هویت پنهان یا غیررسمی وجود ندارد، اما برخی از پژوهش‌های مقدماتی در این زمینه در داخل وجود دارد.

منطقی، موسوی و عباسی‌قرایی (۱۳۹۱)، در یک پژوهش مقدماتی با عنوان «بررسی شکل‌گیری هویت غیررسمی در فضای مجازی» می‌نویسند: پس از تهیه پرسش‌نامه لازم برای

-
1. Professional Identity
 2. Phillips
 3. Gender identity
 4. Blaise
 5. Taylor
 6. Group identity
 7. Fraser-Burgess
 8. Erikson
 9. Derrick
 10. Liu
 11. Davis

بررسی کاربری کاربران از جلوه‌های پنهان کاری از استفاده از تلفن همراه و اینترنت، این پرسش‌نامه در سطح ۵۱ نفر از دانشجویان دختر و پسر توزیع گردید و از آنان درخواست شد تا مشخص کنند، آیا آنان دارای سیم کارت دوم و بیشتر، رم جانبی و فایل‌های پنهان هستند، یا خیر و ثانیاً آیا آنان تصاویر پردازش‌گر تلفن همراه خود را در موقعیت‌های مختلف تغییر می‌دهند، یا نه و همین‌طور تا چه میزان اولیا، خواهر و برادر، دوستان و افراد خاص، اجازه دارند از مجموعه پیامک‌ها، تصاویر گالری عکس و کلیپ‌های آنان، بازدید داشته باشند. از مجموع دانشجویان پاسخ‌دهنده، ۳۲٪ دارای سیم کارت دوم و بیشتر، ۶۴٪ دارای رم جانبی و ۲۰٪ دارای فایل‌های پنهان روی گوشی خودشان بودند. دلایل مطرح شده از سوی جمعیت مورد بررسی در زمینه برخورداری از سیم کارت دوم، عمدتاً به مواردی، مانند: پنهان کاری از خانواده، پنهان کاری از دوست دختر یا پسر دوم، ایجاد مزاحمت برای دیگران، مردم‌آزاری و مانند آن برمی‌گشت. دلایل مطرح شده، در ارتباط با استفاده از رم جانبی به استفاده از آهنگ و کلیپ‌های «خفن» یا «مطالب سیاسی»، باز می‌گشت. به‌همین ترتیب از نظر کاربران علت قفل یا پنهان کردن فایل‌ها روی گوشی همراهشان، عمدتاً به این اعتقاد برمی‌گشت که اطلاعات موجود روی گوشی کاربر، جنبه شخصی و محرمانه دارد و دلیلی ندارد که دیگران از آن مطلع شوند. ۲۶٪ افراد پاسخ‌دهنده، در پاسخ به سؤال تغییر صفحه پردازش‌گر تلفن همراه خود، به این سؤال پاسخ مثبت دادند و بیان داشتند که تصویر صفحه پردازش‌گر تلفن همراه آنان در خانه، جمع دوستان و نزد دوست جنس مخالف، متفاوت است. در پاسخ به سؤال امکان بازدید اطرافیان از پیامک‌ها، تصاویر گالری عکس و کلیپ کاربران، نتایج حاصل دلالت بر آن دارد که در غالب موارد، تنها «افراد خاص» اجازه خواندن پیامک‌ها، دیدن تصاویر گالری عکس و دیدن کلیپ‌های ذخیره شده در تلفن همراه جمعیت مورد بررسی را دارند. در درجه دوم اهمیت، این امکان متعلق به «دوستان»، در درجه بعد متوجه «خواهر و برادر» و در آخرین درجه متعلق به «اولیای کاربران» می‌باشد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت، کاربری از تلفن همراه، امکان شکل‌گیری و تعمیق هویت غیررسمی در دانشجویان را پدید آورده، آن را بیشتر می‌کند.

در یک بررسی تحولی مقدماتی دیگر که توسط منطقی و همکاران (در دست چاپ)، در سطح دانش‌آموزان دبیرستانی، دانشجویان کارشناسی و دانشجویان کارشناسی ارشد پسر صورت پذیرفت، از آنان چهار مورد داشتن رم جانبی، برخورداری از فایل‌های پنهان، تغییر دادن تصاویر

زمینه تلفن همراه و داشتن سیم کارت جانبی، مورد پرسش قرار گرفت. بررسی مقایسه‌ای نتایج حاصل از سه گروه دانش‌آموز دبیرستانی، دانشجویان کارشناسی و دانشجویان کارشناسی ارشد، بیانگر آن است که به جز یک استثناء، استفاده دانش‌آموزان در زمینه استفاده از رم جانبی، فایل‌های پنهان، تغییر زمینه تلفن همراه و سیم کارت جانبی، بیشتر از دانشجویان کارشناسی و دانشجویان کارشناسی بیشتر از دانشجویان کارشناسی ارشد می‌باشد. تنها استثنای موجود در یافته‌های اخیر، استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی از رم جانبی است که علت آن، استفاده دانشجویان مزبور از نرم‌افزارهای علمی مختلف و ضرورت ضبط و ثبت نتایج یافته‌های آنان بوده است.

بنابراین، با توجه به یافته‌های پژوهش مقدماتی انجام شده می‌توان، نتیجه گرفت، دانش‌آموزان دبیرستانی با وجود آن‌که بعضاً با سؤالات مطرح شده در پژوهش آشنایی نداشتند (و مثلاً نمی‌دانستند امکان استفاده از رم جانبی یا فایل پنهان روی گوشی همراه آنان وجود دارد)، از امکانات اخیر که عمدتاً در جهت دور زدن کنترل خانواده‌ها است، بیشتر از دانشجویان کارشناسی و تحصیلات تکمیلی استفاده می‌کنند.

بنابراین، در یک جمع‌بندی اجمالی می‌توان نتیجه گرفت، تلفن همراه و اینترنت نه تنها موجد خرده فرهنگ خاصی برای کاربران خویش هستند، بلکه موجد برخی از تبعات و پیامدهای هویتی نیز برای آنان می‌باشند. به این معنا که جوانان در مسیر هویت‌یابی خویش، برخلاف اولیای‌شان که عمدتاً خط‌مشی ارزشی خویش را از خانواده و محیط اجتماعی خودشان اخذ می‌کردند، تحت تأثیر هویت شبکه‌ای که فن‌آوری‌های ارتباطی جدید (مانند اینترنت و تلفن همراه) پدید آورده‌اند، بیشتر از آن‌که از خانواده و محیط اجتماعی اطراف‌شان، در هویت‌یابی و ارزش‌پذیری خویش متأثر باشند، از گروه دوستان‌شان و محصولات فرهنگی آن سوی آب که توسط فن‌آوری‌های ارتباطی مورد استفاده آنان فراهم می‌آید، تأثیر می‌پذیرند و این نکته‌ای است که نباید به سادگی از آن گذشت.

سؤال‌های مورد نظر پژوهش حاضر که به بررسی شکل‌گیری هویت پنهان یا غیررسمی و ابعاد و وجوه مختلف در کاربران دختر و پسر تلفن همراه و اینترنت می‌پردازد، به این شرح است.

۱. آیا تلفن همراه و اینترنت، در تعمیق هویت پنهان و غیررسمی دانشجویان مؤثر واقع آمده‌اند؟
۲. آیا میزان اطلاعات اولیا از چگونگی کاربری فرزندشان از تلفن همراه و اینترنت مناسب هست؟

۳. آیا دختران و پسران دانشجو به میزان یکسانی از هویت پنهان استقبال می‌کنند؟

روش

جامعه آماری پژوهش حاضر دختران و پسران دانشجوی مقطع کارشناسی دانشگاه خوارزمی بودند. محدوده سنی این دانشجویان ۱۸ تا ۲۵ سال بود. ابزار اندازه‌گیری پژوهش حاضر، یک پرسش‌نامه محقق ساخته بود. جهت تهیه پرسش‌نامه، نخست با چند نفر از افرادی که استفاده طولانی مدت و گسترده‌ای از تلفن همراه و اینترنت داشتند، مصاحبه‌بازی در جهت صحت و سقم پدیده‌آیی و تعمیق هویت غیررسمی در جریان کاربری از فن‌آوری‌های اخیر به عمل آمد و سپس بر مبنای اطلاعات گردآوری شده، پرسش‌نامه اولیه‌ای تدوین شد. جهت تأیید روایی صوری این پرسش‌نامه، سؤال‌های پرسش‌نامه به ۱۰ دانشجو که کاربری طولانی مدت و گسترده‌ای از فن‌آوری‌های تلفن همراه و اینترنت داشتند (و در عمل، محل رجوع سایر کاربران برای حل مشکلاتی که در جریان کاربری از تلفن همراه یا اینترنت برای آنان پدید می‌آمد، بودند)، ارایه و پیشنهادهای آنها در پرسش‌نامه اعمال شد. محاسبه آلفای کرونباخ حاصل از اجرای آزمایشی پرسش‌نامه ۰/۸۱۸ شد که میزان مورد پذیرشی بود. حجم نمونه انتخابی از جمعیت ۷۳۰۳ نفری دانشجویان دانشگاه خوارزمی در سال ۱۳۹۱، طبق جدول مورگان ۳۷۰ نفر بود که برای جلوگیری از افت نمونه در اثر ارایه پاسخ‌های مخدوش، ۴۵۰ پرسش‌نامه توزیع شد و در نهایت پس از حذف پرسش‌نامه‌های ناکامل و غیرقابل قبول، ۴۰۰ پرسش‌نامه (۲۰۰ پرسش‌نامه پسران و ۲۰۰ پرسش‌نامه دختران) مورد بررسی نهایی قرار گرفتند. پاسخ‌دهندگان به صورت نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. جهت گردآوری اطلاعات لازم، پرسش‌نامه‌های پژوهش در سطح خوابگاه و کلاس درسی دانشجویان توزیع و جمع‌آوری شدند. پرسش‌نامه پژوهش علاوه بر سؤال‌های کمی در انتها دارای ۲ سؤال کیفی نیز بود. سطح خطای مورد پذیرش در این پژوهش ۰/۰۵ منظور گردیده بود.

یافته‌ها

در پژوهش حاضر، سؤال‌های «مؤثر واقع آمدن تلفن همراه و اینترنت، در تعمیق هویت پنهان و غیررسمی دانشجویان»، «بررسی میزان اطلاعات اولیا از چگونگی کاربری فرزندشان از تلفن همراه و اینترنت» و «میزان استقبال دانشجویان دختر و پسر از هویت پنهان»، مد نظر قرار داشت. پس از گردآوری پرسش‌نامه‌ها و حذف پرسش‌نامه‌های مخدوش، تحلیل داده‌های پرسش‌نامه صورت پذیرفت. در ادامه، یافته‌های پژوهش در جداول درج شده‌اند.

جدول ۱. بررسی مقایسه‌ای پاسخ دختران و پسران دانشجوی پاسخ‌دهنده به سؤال‌های پژوهش در زمینه پنهان‌کاری در کاربری از تلفن همراه و اینترنت

مغناداری	t	فرآوانی	انحراف معیار	میانگین	جنسیت	سؤال‌های پژوهش
۰/۰۰۲	۳/۱۷	۲۰۰	۱/۲۴۹	۳/۶۰	دختر	ضبط نام افراد مرتبط با اسامی مستعار
		۲۰۰	۱/۴۲۲	۳/۱۷	پسر	
۰/۰۴۱	۲/۰۵۱	۲۰۰	۱/۳۶۲	۳/۳۸	دختر	ذخیره فایل‌های مختلف در پوشه‌های دور از ذهن و بی‌ربط
		۲۰۰	۱/۴۱۶	۳/۱۰	پسر	
۰/۰۰۰	۵/۱۵۸	۲۰۰	۱/۰۵۱	۴/۴۰	دختر	استفاده از کتاب‌های الکترونیکی که اولیا با آنها موافق نیستند
		۲۰۰	۱/۳۱۸	۳/۷۹	پسر	
۰/۵۲۰	۰/۶۴۴	۲۰۰	۰/۵۱۱	۱/۵۰	دختر	استفاده از کد امنیتی یا پسورد
		۱۹۹	۰/۵۰۰	۱/۵۳	پسر	
۰/۰۷۷	۱/۷۷۱	۲۰۰	۱/۳۴۵	۳/۵۲	دختر	تغییر تصویر پردازشگر تلفن همراه در موقعیت‌های مختلف
		۲۰۰	۱/۴۷۵	۳/۲۷	پسر	
۰/۶۳۵	۰/۴۵۷	۲۰۰	۱/۳۳۶	۳/۶۲	دختر	تغییر زنگ تلفن همراه در موقعیت‌های مختلف
		۲۰۰	۱/۴۰۲	۳/۵۶	پسر	
۰/۰۳۹	۲/۰۶۸	۲۰۰	۱/۰۴۰	۴/۳۸	دختر	بیرون آوردن باطری تلفن همراه برای از دسترس خارج شدن
		۲۰۰	۱/۳۱۴	۴/۱۴	پسر	
۰/۶۸۸	۰/۴۰۲	۲۰۰	۰/۴۹۶	۱/۵۸	دختر	دارا بودن قابلیت قفل کردن فایل‌ها
		۲۰۰	۰/۴۹۸	۱/۵۶	پسر	
۰/۳۶۹	۰/۸۹۹	۲۰۰	۰/۵۰۱	۱/۴۹	دختر	دارا بودن رم جانبی
		۲۰۰	۰/۵۰۰	۱/۵۴	پسر	

ادامه جدول ۱. بررسی مقایسه‌ای پاسخ دختران و پسران دانشجوی پاسخ‌دهنده به سؤال‌های پژوهش در زمینه پنهان‌کاری در کاربری از تلفن همراه و اینترنت

مغناداری	t	فراوانی	انحراف معیار	میانگین	جنسیت	سؤال‌های پژوهش
۰/۶۰۵	۰/۵۱۷	۲۰۰	۰/۴۸۰	۱/۶۵	دختر	دارا بودن سیم کارت جانبی
		۲۰۰	۰/۴۸۷	۱/۶۲	پسر	
۰/۰۶۵	۱/۸۴۷	۱۹۹	۱/۹۵۹	۴/۲۸	دختر	میزان ارایه تصویر واقعی فرد در شبکه‌های اجتماعی
		۲۰۰	۲/۰۰۲	۳/۹۲	پسر	
۰/۰۰۳	۲/۹۶۲	۱۹۹	۰/۸۳۳	۲/۲۵	دختر	استفاده از عکس واقعی در شبکه‌های اجتماعی
		۲۰۰	۰/۸۹۴	۲	پسر	
۰/۰۷۶	۱/۷۶۳	۲۰۰	۰/۹۱۶	۲/۱۵	دختر	استفاده از اسم واقعی در شبکه‌های اجتماعی
		۲۰۰	۰/۸۹۹	۱/۹۹	پسر	
۰/۰۷۴	۱/۷۹۲	۱۹۹	۱/۵۷۹	۴/۵۴	دختر	دنبال کردن خط‌مشی فکری فرد که مورد پذیرش خانواده نیستند با عضویت در شبکه‌های اجتماعی
		۱۹۹	۱/۷۷۲	۴/۲۴	پسر	
۰/۱۰۴	۱/۶۳۰	۲۰۰	۱/۶۴۴	۴/۴۸	دختر	دنبال کردن خط‌مشی فکری که مورد پذیرش نظام نیستند با عضویت در شبکه‌های اجتماعی
		۲۰۰	۱/۷۸۸	۴/۲۰	پسر	
۰/۲۳۷	۱/۸۵	۲۰۰	۱/۶۳۵	۴/۵۰	دختر	میزان ارایه تصویر واقعی در چت روم‌ها
		۲۰۰	۱/۷۳۹	۴/۳۰	پسر	
۰/۰۴۲	۱/۰۴۰	۲۰۰	۱/۵۶۵	۴/۰۶	دختر	میزان ارایه تصویر واقعی در گروه‌های خبری اینترنتی
		۲۰۰	۱/۶۲۱	۳/۷۴	پسر	

بررسی نتایج حاصل از یافته‌های گردآوری شده با آزمون t تک نمونه‌ای دلالت بر آن دارد که در ۱۱ مورد از ۱۵ سؤالی که مستقیماً کاربری دانشجویان از ابعاد پنهان تلفن همراه و اینترنت را مورد بررسی قرار می‌دادند، تفاوت معناداری ملاحظه می‌گردد. این موارد به این شرح هستند: ضبط نام افراد مرتبط با اسامی مستعار، ذخیره فایل‌های مختلف در پوشه‌های دور از ذهن و بی‌ربط، استفاده از کتاب‌های الکترونیکی که اولیا با آنها موافق نیستند، تغییر تصویر پردازش‌گر تلفن همراه در موقعیت‌های مختلف، تغییر زنگ تلفن همراه در موقعیت‌های مختلف، بیرون آوردن باتری تلفن

همراه برای از دسترس خارج شدن، میزان ارایه تصویر واقعی فرد در شبکه‌های اجتماعی، دنبال کردن خط‌مشی فکری فرد که مورد پذیرش خانواده نیستند با عضویت در شبکه‌های اجتماعی، دنبال کردن خط‌مشی فکری که مورد پذیرش نظام نیستند با عضویت در شبکه‌های اجتماعی، میزان ارایه تصویر واقعی در چت روم‌ها و میزان ارایه تصویر واقعی در گروه‌های خبری اینترنتی معنادار و در سؤال‌های: دارا بودن رم جانبی، دارا بودن سیم کارت جانبی، استفاده از عکس واقعی در شبکه‌های اجتماعی و استفاده از اسم واقعی در شبکه‌های اجتماعی غیر معنادار می‌باشد.

علاوه بر این، بررسی نتایج به‌دست آمده از جدول ۱ حکایت از آن دارد که دختران در زمینه‌های «ضبط نام افراد مرتبط با اسامی مستعار»، «ذخیره فایل‌های مختلف در پوشه‌های دور از ذهن و بی‌ربط»، «استفاده از کتاب‌های الکترونیکی که اولیا با آنها موافق نیستند» و «بیرون آوردن باتری تلفن همراه برای از دسترس خارج شدن»، به شکل معناداری پنهان کاری بیشتری از پسران دارند. به همین ترتیب، اگر سطح خطای مورد پذیرش تحقیق به جای ۵٪، ۱۰٪ بود، دختران در موارد «تغییر تصویر پردازشگر تلفن همراه در موقعیت‌های مختلف»، «دنبال کردن خط‌مشی فکری که مورد پذیرش نظام نیستند با عضویت در شبکه‌های اجتماعی»، «میزان ارایه تصویر واقعی فرد در شبکه‌های اجتماعی» و «استفاده از اسم واقعی در شبکه‌های اجتماعی» نیز به شکل معناداری در سطحی بالاتر از پسران قرار می‌گرفتند. اما در برابر دختران در زمینه «استفاده از عکس واقعی در شبکه‌های اجتماعی» و «میزان ارایه تصویر واقعی در گروه‌های خبری اینترنتی»، صادق‌تر از پسران عمل کرده‌اند.

در بررسی سؤال‌های افرادی که می‌توانند از «پیامک‌ها»، «گالری عکس» و «کلیپ» گوشی دانشجویان بازدید کنند، کسانی که می‌توانند، فایل‌های موسیقی گوشی دانشجویان را گوش کرده و از داشتن «رم جانبی» و «سیم کارت» دیگر دانشجویان مطلع شوند و افرادی که می‌توانند، از اطلاعات نمایش داده شده افراد در «شبکه‌های اجتماعی»، «چت روم‌ها» و «گروه‌های خبری اینترنتی» دانشجویان مطلع شوند، به دلیل تعدد مقوله‌های مورد اشاره دانشجویان (پدر و مادر؛ خواهر و برادر؛ پدر و مادر و خواهر و برادر؛ دوستان؛ افراد خاص؛ دوستان و افراد خاص؛ همه و هیچ کس) به دلیل توزیع اطلاعات در ۸ مقوله فرعی، محاسبه مربع کای یک سویه معنادار نبود، اما با ادغام اطلاعات گزینه‌های پدر و مادر، خواهر و برادر، پدر و مادر و خواهر و برادر در یک

مقوله و گزینه‌های دوستان، افراد خاص، دوستان و افراد خاص در مقوله دیگر، اطلاعات حاصل با آزمون آماری مربع کای امکان‌پذیر می‌شود. نتایج حاصل از ادغام گزینه‌ها در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲. بررسی مقایسه‌ای پاسخ دختران و پسران دانشجوی پاسخ‌دهنده به سؤال‌های پژوهش در زمینه پنهان‌کاری در برابر خانواده و دوستان در کاربری از تلفن همراه و اینترنت

سؤال‌ها	پدر و مادر، خواهر و برادر	دوستان و افراد خاص	جمع
افرادی که می‌توانند پیامک‌های گوشی دانشجویان مورد بررسی را بخوانند	۶۴	۱۵۱	۲۱۵
افرادی که می‌توانند عکس‌های گوشی دانشجویان مورد بررسی را ببینند	۸۰	۱۸۶	۲۶۶
افرادی که می‌توانند فایل‌های موسیقی دانشجویان مورد بررسی را گوش دهند	۹۱	۱۷۹	۲۷۰
افرادی که می‌توانند کلیپ‌های گوشی دانشجویان مورد بررسی را ببینند	۸۷	۱۸۱	۲۶۸
افراد مطلع از وجود رم جانبی نزد دانشجویان مورد بررسی	۳۸	۷۰	۱۰۸
افراد مطلع از وجود سیم کارت جانبی در بین دانشجویان مورد بررسی	۱۱	۷۳	۸۴
افرادی که می‌توانند از اطلاعات نمایش داده شده در شبکه‌های اجتماعی دانشجویان مورد بررسی مطلع شوند	۲۷	۱۳۸	۱۶۵
افرادی که می‌توانند از اطلاعات نمایش داده شده در چت روم‌های دانشجویان مورد بررسی مطلع شوند	۴۱	۱۱۱	۱۵۲
افرادی که می‌توانند از اطلاعات نمایش داده شده در گروه‌های خبری اینترنتی دانشجویان مورد بررسی مطلع شوند	۴۷	۱۵۹	۲۰۶

با محاسبه آزمون آماری کای یک‌سویه در موارد نه گانه مندرج در جدول ۲ مشاهده می‌شود که در تمامی مقوله‌ها تفاوت معناداری به نفع دوستان و افراد خاص وجود داشته، این افراد اطلاع بیشتری نسبت به پیامک‌ها، گالری عکس، موسیقی و کلیپ‌های مورد استفاده کاربران شرکت‌کننده در تحقیق داشته‌اند. مضاف بر این، افراد اخیر از رم‌جانبی، سیم‌کارت اضافی کاربران و اطلاعات نمایش داده شده آنان در اتاق‌های گپ اینترنتی، گروه‌های خبری اینترنتی و شبکه‌های اجتماعی اینترنتی کاربران بیشتر از اولیا و خواهر و برادر آنان، مطلع بوده‌اند.

در پرسش‌نامه پژوهش، علاوه بر سؤال‌های بسته پاسخ، دو سؤال باز پاسخ نیز وجود داشت و طی این سؤال‌ها، از پاسخ دهندگان ایجاد هویت جدید توسط تلفن همراه و اینترنت، مورد پرسش قرار گرفته بود. دانشجویان دختر پاسخ دهنده، در ۳۳٪ موارد اینترنت و در ۲۹٪ موارد تلفن همراه را در ایجاد هویت‌های جدید ذی‌ربط نمی‌دانستند و در ۶۷٪ موارد اینترنت و در ۷۱٪ موارد تلفن همراه را در ایجاد هویت‌های جدید مؤثر می‌دانستند. به همین ترتیب، دانشجویان پسر در ۴۴٪ موارد اینترنت و در ۳۷/۵٪ موارد تلفن همراه را در ایجاد هویت‌های جدید در کاربران مؤثر ندانسته، در ۵۶٪ موارد اینترنت و ۶۲/۵٪ تلفن همراه را در پدیدآیی هویت‌های جدید در جوانان ذی‌ربط می‌دانستند. به تعبیر دیگر، دانشجویان پاسخ دهنده در ۶۱/۵٪ موارد اینترنت و در ۶۶/۷۵٪ موارد تلفن همراه را در اعطای هویتی جدید در جوانان را اثرگذار و در مجموع ۶۴٪ کاربران، اینترنت و تلفن همراه را در پدیدآیی هویت‌های جدید در کاربران آنها، مؤثر می‌دانستند.

بررسی پاسخ‌های کیفی کاربرانی که تلفن همراه و اینترنت را در شکل‌گیری زمینه‌های جدیدی از ابعاد هویتی جوانان مؤثر می‌دانستند، دلالت بر آن دارد که پاسخ دهندگان ضمن تأیید عمق یافتن هویت غیررسمی جوانان از پدید آمدن هویت‌هایی با عناوین هویت الکترونیکی، هویت فردگرا، هویت نسبی‌گرا، هویت مصرفی، هویت کاذب، هویت سردرگم، هویت غیراجتماعی، هویت وابسته به فن‌آوری‌ها، هویت شهوی، هویت تجددطلب (متجدد و سنت‌شکن)، هویت غرب‌زده، هویت منتقل، هویت نقاد، هویت ارتباطی و هویت اجتماعی یاد کرده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

در جریان چند بررسی مقدماتی، مشخص شد که کاربران ایرانی تلفن همراه و اینترنت با استفاده از امکاناتی که فن‌آوری‌های ارتباطی پیشرفته در اختیار آنان می‌گذارند، به پی‌ریزی یک هویت پنهان و غیررسمی برای خویش دست می‌زنند (منطقی، در دست‌نشر). مضاف بر این در بررسی‌هایی که منطقی و همکاران (۱۳۹۱)، روی جمعیت دبیرستانی و دانشجویی در مقاطع کارشناسی و کارشناسی‌ارشد انجام دادند، نتایج مؤید این مطلب بود که جمعیت دبیرستانی مورد پژوهش، از جمعیت دانشجویان کارشناسی، و جمعیت دانشجویان کارشناسی، از دانشجویان کارشناسی‌ارشد بیشتر از امکانات و فن‌آوری‌ها جهت پنهان‌کاری استفاده می‌کنند و این موضوع اهمیت موقعیت حساس نوجوانی در ایجاد یک هویت مستحکم را نشان می‌دهد. از این رو برای بررسی صحت و سقم مسأله هویت پنهان یا غیررسمی، پس از انجام مصاحبه‌هایی باز در این جهت با جوانان، پرسش‌نامه محقق‌ساخته‌ای تدوین گشت. پس از اعتباریابی پرسش‌نامه تهیه شده، این پرسش‌نامه در سطح دانشجویان کارشناسی دانشگاه خوارزمی اجرا شد.

نتایج حاصل از این پژوهش، دلالت بر آن داشت که دانشجویان دختر و پسر کاربر تلفن همراه و اینترنت در عمل با استفاده از امکاناتی که فن‌آوری‌های اخیر در خدمت آنها قرار داده‌اند، در جهت بنیان نهادن یک هویت پنهان یا غیررسمی سود می‌برند. بنابراین، پاسخ سؤال اول پژوهش مثبت می‌باشد. مضاف بر این از هویت اخیر عمدتاً دوستان نزدیک و افراد خاص (و به تعبیر دقیق‌تر، دوست جنس مخالف فرد) مطلع می‌باشند و به شکل معناداری پدر، مادر، خواهر و برادر و اولیای آموزشی جوان از این هویت بی‌اطلاع هستند. بنابراین پاسخ سؤال دوم پژوهش نیز مثبت می‌باشد.

سومین سؤال پژوهش ناظر بر این مسأله بود که آیا دختران و پسران دانشجو به میزان یکسانی از هویت پنهان استقبال می‌کنند یا خیر. نتایج حاصل از بررسی تطبیقی یافته‌های دختران و پسران دلالت بر آن داشت که دختران از هویت پنهان و غیررسمی بیشتر از پسران استفاده می‌کنند. اطلاعات به‌دست آمده در این پژوهش با بررسی‌های مقدماتی که توسط منطقی و همکاران (۱۳۹۱)، انجام پذیرفته بود، هم‌سویی کلی نشان می‌دهد. علاوه بر این درباره استقبال بیشتر دختران از هویت پنهان و غیررسمی می‌توان بیان داشت، این موضوع با توجه به محدودیت‌های وضع شده برای دختران در جامعه و خانواده، قابل توجیه است.

البته لازم به ذکر است که اگرچه دختران در غالب موارد به شکل معناداری بیشتر از پسران از امکاناتی که تلفن همراه و اینترنت در اختیار آنان قرار می‌دادند، در پنهان کاری‌های خویش سود می‌بردند، اما در چند مورد پسران برتری خویش نسبت به دختران را نشان داده بودند. به تعبیر دیگر، دختران در مواردی، مثل: استفاده از اسم مستعار در ذخیره کردن شماره در تلفن همراه، استفاده از فایل‌های دور از ذهن برای ثبت موارد، استفاده از کتاب‌های الکترونیکی که اولیا با آنها مخالف هستند، خارج کردن باتری جهت از دسترس خارج شدن، تغییر تصویر پردازش‌گر تلفن همراه در موقعیت‌های مختلف، عضویت در شبکه‌های اجتماعی برای مخالفت با خط مشی‌های خانواده، استفاده از شبکه‌های اجتماعی مختلف، استفاده از چت روم‌ها، استفاده از گروه‌های خبری اینترنتی، بیشتر از پسران از این فن‌آوری‌ها استفاده می‌کنند. در سؤال کیفی نیز دختران بیشتر از پسران معتقد بودند، امکان عملی که فن‌آوری‌هایی، مانند: تلفن همراه و اینترنت به کاربران می‌دهد، باعث ایجاد هویت جدیدی در جوانان شده است. اما از طرفی یافته‌ها دلالت بر آن داشتند که پسران کم‌تر از دختران از عکس واقعی، هویت واقعی و اسم واقعی در شبکه‌های اجتماعی، چت‌روم‌ها و اتاق‌های خبری اینترنتی استفاده می‌کنند که نشان دهنده استفاده پسران از این فن‌آوری‌ها جهت پنهان کردن هویت واقعی خودشان است. این تفاوت در نوع استفاده بین دو جنس، با بهره‌جستن از روان‌شناسی اختلافی زن و مرد قابل تبیین است.

با توجه به مطالب گفته شده، می‌توان بیان داشت، موارد استفاده بیشتر دختران از شبکه‌های اجتماعی، اتاق‌های گفت‌وگو و گوی اینترنتی و استفاده بیشتر از اسم و عکس واقعی، به دلیل روحیه مبتنی بر پیوندگرایی و خود افشاگری دختران است (منطقی، ۱۳۹۰). به این معنا که زنان بیشتر تمایل دارند، با اطرافیان خویش ارتباطی مبتنی بر پیوند صمیمانه برقرار کنند و هم‌چنین، دارای روحیه خودافشاگری بالاتری نسبت به مردان هستند. بنابراین، پیش‌بینی می‌شود، در فضای مجازی نیز استفاده زنان از شبکه‌های اجتماعی، چت‌روم‌ها و اتاق‌های گفت‌وگو و گوی خبری اینترنتی، بیشتر باشد و هم‌چنین از عکس‌ها و اسم واقعی خود استفاده کنند، این موضوع در تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسش‌نامه تأیید شده است.

تفاوت جنسیتی بین مرد و زن در ترس‌ها نیز نشان دهنده ترس بیشتر زنان در موارد مختلف است (منطقی، ۱۳۹۰). یکی از این نوع ترس‌ها، ترس از اولیا است. با توجه به این موضوع که امکان عمل فن‌آوری‌ها برای پنهان کاری بسیار بالا است، می‌توان نتیجه‌گیری کرد، میزان بالاتر

استفاده از پوشه‌های بی‌ربط برای ثبت کردن اطلاعات، استفاده از کتاب‌های الکترونیکی که اولیا با آنها موافق نیستند، بیرون آوردن باتری برای از دسترس خارج شدن، عضویت در شبکه‌های اجتماعی که اولیا با آنها موافق نیستند، همه بیانگر این موضوع هستند که این فن‌آوری‌ها، امکان عمل بالایی برای گریز از محدودیت‌هایی که به واسطه ترس از اولیا دارند، را برای این کاربران فراهم آوردند.

هم‌چنین، با توجه به روحیات مبتنی بر عفت و حیای زنان، که حاصل فرآیندهای فیزیولوژیکی مانند بالاتر بودن سروتونین نسبت به مردان، کوچک‌تر بودن قشر داخلی هیپوتالاموس نسبت به مردان، و انتظارات اجتماعی از زنان است (منطقی، ۱۳۹۰)، به نظر می‌رسد که زنان برای دور زدن موانعی که از منظر زیستی، فرهنگی و اجتماعی فراروی خود دارند، با استفاده از تلفن همراه و اینترنت سعی در دور زدن موانع مزبور می‌کنند.

این پژوهش، به دلیل بدیع بودن موضوع مورد بررسی، با برخی از موانع و محدودیت‌ها نیز روبه‌رو بود. نبودن پرسش‌نامه استاندارد، یکی از محدودیت‌های این پژوهش بود که به ایجاد پرسش‌نامه محقق ساخته انجامید. فقدان ادبیات جهانی معتبر درباره هویت پنهان یا غیررسمی مشکل دیگری بود که فراروی این پژوهش وجود داشت. عدم همکاری دانشجویان جهت پاسخ به پرسش‌نامه از سویی، و موضع‌گیری بعضی از پرسش‌شوندگان نسبت به برخی از سؤال‌های پرسش‌نامه از سوی دیگر، از دیگر مشکلات این پژوهش بود.

در مورد پیشنهادهای تحقیق نیز باید اظهار داشت، نظر به این که این پژوهش جزو اولین پژوهش‌ها راجع به هویت پنهان یا غیررسمی است، ضرورت دارد که در پژوهش‌های آتی، ضمن بررسی‌های تحلیلی، نتایج روشن‌تری به دست آورد. هم‌چنین، مقایسه تطبیقی بین دو جنس نیز لازم می‌نماید. علاوه بر این، یافته‌های حاصل از سؤال‌های کیفی پرسش‌نامه نشان می‌دهد، جمعیت مورد بررسی از هویت‌های گوناگونی سخن به میان آورده‌اند که هر کدام از این موارد می‌توانند، موضوعی برای تحقیق باشند.

استفاده بیشتر دختران دانشجو از امکانات پنهان کاری که فن‌آوری‌های ارتباطی پیشرفته در اختیار آنان قرار داده‌اند، حکایت از تحول‌های گسترده‌ای در دختران نسل جوان دارد که بررسی این مسأله نیز به سهم خود حایز اهمیت بسیاری است. بررسی بسترهای روانی و اجتماعی که به

شکل‌گیری هویت پنهان در جوانان دانشجو انجامیده است، نیز پژوهش‌های گسترده‌ای را به خود می‌طلبد.

منابع

۱. جواد، معصومه. (۱۳۸۵). بررسی رابطه شیوه‌های فرزند پروری، سبک‌های هویتی و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر پایه دوم رشته علوم تجربی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم.
۲. محمودی‌بختیاری، بهروز و آدی‌بیک، آرزو. (۱۳۸۸). تلفن همراه به عنوان رسانه مکتوب: مطالعه‌های گفتمانی از متون طنز پیام کوتاه فارسی. پژوهش زبان و ادبیات فارسی، ۱۵، ۱۹۸-۱۷۵.
۳. منصور، محمود و دادستان، پریرخ. (۱۳۶۹). روان‌شناسی ژنتیک (جلد دوم). تهران: ژرف.
۴. منطقی، مرتضی. (۱۳۹۰). زن شرقی، مرد غربی. تهران: بعثت.
۵. منطقی، مرتضی. (در دست نشر). بررسی فرصت‌ها و تهدیدهای تلفن همراه در سطح نوجوانان و جوانان ایرانی.
۶. منطقی، مرتضی، موسوی، سیده اعظم و عباسی قرایی، حمیده. (۱۳۹۱). بررسی شکل‌گیری هویت غیررسمی در فضای مجازی. مقاله ارایه شده به همایش بهداشت روانی گیلان.
7. Abednia, A. (2012). Teachers' professional identity: Contributions of a critical EFL teacher education course in Iran. *Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studies*, 28(5), 706-717.
8. Adams, G. R., & Berzonsky, M. D. (Editors) (2006). *Blackwell Handbook of Adolescence* (2th Ed). London: Blackwell.
9. Adams, G. R., Berzonsky, M. D., & Keating, L. (2006 a). Psychosocial resources in first-year university students: The role of identity processes and social relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(4), 671-672.
10. Adams, G. R., Berzonsky, M. D., & Keating, L. (2006 b). Psychosocial resources in first-year university students: The role of identity processes and social relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(1), 78-88.
11. Berk, L. E. (2009). *Exploring lifespan development*. New York: Allyn and Bacon.
12. Berzonsky, M. D. (1985). Diffusion within marcia's identity-status paradigm: Does it foreshadow academic problems?. *Journal of Youth and Adolescence*, 14(6), 527-38.
13. Berzonsky, M. D., Rice, K. G., & Neimeyer, G. J. (1990). Identity status and self-construct systems: Process X structure interactions. *Journal of Adolescence*, 13(3), 251-63.
14. Berzonsky, M. D., & Kuk, L. S. (2000). Identity status, identity processing style, and the transition to university. *Journal of Adolescent Research*, 15(1), 81-98.

15. Berzonsky, M. D., & Sullivan, C. (1992). Social-cognitive aspects of identity style: Need for cognition, experiential openness, and introspection. *Journal of Adolescent Research*, 7(2), 140-55.
16. Berzonsky, M. D., Branje, Susan J. T., & Meeus, W. (2007). Identity-processing style, psychosocial resources, and adolescents' perceptions of parent-adolescent relations. *Journal of Early Adolescence*, 27(3), 324-345.
17. Blaise, M., & Taylor, A. (2012). Using Queer theory to rethink gender equity in early childhood. *Young Children*, 67(1), 88-96, 98.
18. Busseri, M. A., Costain, Kelly A., Campbell, Kelly M., Rose-Krasnor, L., & Evans, J. (2011). Brief report: Engagement in sport and identity status. *Journal of Adolescence*, 34(5), 1087-1091.
19. Davis, K. (2011). A life in bits and bytes: A portrait of a college student and her life with digital media. *Teachers College Record*, 113(9), 1960-1982.
20. Derrick, J. (2011). The craft so long to lerne. *Adults Learning*, 22(8), 8-11.
21. Duriez, B., & Soenens, B. (2006). Personality, identity styles, and religiosity: An integrative study among late and middle adolescents. *Journal of Adolescence*, 29(1), 119-135.
22. Erickson, I. (2010). Documentary with ephemeral media: Curation practices in online social spaces. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 30(6), 387-397.
23. Fraser-Burgess, S. (2012). Group identity, deliberative democracy and diversity in education. *Educational Philosophy and Theory*, 44(5), 480-499.
24. Hulme, M. (2001). *Me, my phone and I: The role of the mobile phone*. Retrieved from www.michaelhulme.co.uk
25. Liu, C. C., Tao, S. Y., & Nee, J. N. (2008). Bridging the gap between students and computers: Supporting activity awareness for network collaborative learning with GSM network. *Behaviour & Information Technology*, 27(2), 127-137.
26. Lorente, S. (2002). *Youth and mobile telephones: More than a fashion*. In Villar, E. A. (EDS.) *Revista de studios de juventud* (pp. 9-24). Youth and Mobile. Madrid: A. G. LUIS PEREZ.
27. McGuigan, J. (2005). Toward a sociology of the mobile phone. *An Interdisciplinary Journal on Humans in ICT Environments*, 1(1), 45-57.
28. Merolla, D. M., Serpe, R. T., Stryker, S., & Schultz, P. W. (2012). Structural precursors to identity processes: The role of proximate social structures. *Social Psychology Quarterly*, 75(2), 149-172.
29. Phillips, T. M. (2007). Influence of Appalachian fatalism on adolescent identity processes. *Journal of Family and Consumer Sciences*, 99(2), 11-15.
30. Pittman, J. F., Kerpelman, J. L., Lamke, L. K., & Sollie, D. L. (2009). Development and validation of a Q-Sort measure of identity processing style: The identity processing style Q-Sort. *Journal of Adolescence*, 32(5), 1239-1265.
31. Santrock, J. W. (2008). *Adolescence* (12th ed). New York: MC Graw Hill.
32. Santrock, J. W. (2008). *Essentials of life-span development*. New York: MC Graw Hill.
33. Shaffer, D., R. (1996). *Developmental psychology, child and adolescence* (4th ed). London: Brooks/ Cole.

34. Villi, M. (2007). Mobile visual communication, photo messages and camera phone photography. *Nordicom Review*, 28(1), 49-62.
35. Vleioras, G., Bosma, H. A. (2005). Are identity styles important for psychological well-Being?. *Journal of Adolescence*, 28(3), 397-409.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی